

Розвиток спільної зовнішньої та безпекової політики Європейського Союзу. Перспективи для України

У записці проаналізовано хід та підсумки реалізації Глобальної стратегії із зовнішньої та безпекової політики Європейського Союзу, прийнятої у 2016 р. Увагу приділено особливостям інтеграційних заходів у сфері оборони та безпеки, здійснених ЄС протягом останнього часу, на тлі зміни політики США щодо своїх європейських союзників та виходу Великої Британії з Євросоюзу. На основі аналізу надано рекомендації щодо подальшого розвитку відносин України з Європейським Союзом у безпековій сфері.

Ідея військової інтеграції у рамках європейського проекту вперше була висунута на початку 1950-х років, однак вона виявилася невдалою. Вдруге вона стала популярною в 1990-х роках, коли конфлікти на Балканах показали нездатність ЄС діяти самостійно без НАТО для успішних військових інтервенцій. Зрештою, результатом другої спроби військової інтеграції у рамках ЄС стала поява бойових тактичних груп (усього 18, кожна чисельністю 1,5 тисячі осіб), які використовуються, головним чином, у миротворчих операціях.

Втретє ідея практичного наповнення спільної оборонної і безпекової політики (СПБО) ЄС оформилася у червні 2016 році з представленням Високим представником ЄС із закордонних справ і безпекової політики Федерікою Могеріні нової Глобальної стратегії із зовнішньої та безпекової політики, яка змінила попередній документ від 2003 р.. Стратегія під назвою «Спільне бачення, спільні дії: сильніша Європа» відобразила колективну думку країн-членів і запропонувала стратегічне бачення глобальній ролі ЄС. Вона стала уособленням нового погляду на захист спільного майбутнього Європи, який став консолідованим для проєвропейських сил у Євросоюзі.

Головною метою у сфері оборони стратегія проголошує збільшення потенціалу ЄС діяти автономно від НАТО у випадку необхідності, посилення його безпекових можливостей через поглиблення взаємодії між державами-членами щодо ефективного використання наявних ресурсів разом із паралельним збільшенням оборонних бюджетів. Також *у цій засадничій програмі йдеться про фінансування нових розробок на багатосторонній основі через загальноєвропейські фонди.* Тим самим, *країни ЄС мали б вирішити проблему дублювання і недостатньої сумісності збройних сил.*

Стратегія також передбачає *амбітний вихід Євросоюзу на більш глобальний рівень у сфері безпеки та оборони*, перетворення його з регіональної організації на глобального гравця. Але досягнення заявленої мети суттєво гальмується через кризові явища у Євросоюзі, *спричинені як внутрішніми подіями, так і зовнішніми факторами,* що особливо проявилось останнім часом.

Першим таким фактором стало рішення Великої Британії залишити Європейський Союз. Ця держава була одним із головних котирибьюторів до

СПБО, у першу чергу щодо внесків у розробку і виробництво систем озброєння. А британсько-французьке оборонне співробітництво взагалі називали двигуном європейської інтеграції у безпековій галузі. Однак всупереч негативним прогнозам, для Великої Британії зберігається можливість і після «Брезиту» розвивати відносини з Євросоюзом як у сфері військово-технічного співробітництва, так і щодо проведення спільних військових операцій, як третя особа. З іншого боку, компенсувати певне гальмування розвитку британсько-французького оборонного тандему може співпраця у сфері СПБО між Францією та ФРН, актуальність якої для ЄС суттєво зростає.

Крім того, «Брекзит» зрештою може мати не тільки негативний, а й позитивний вплив на майбутні інтеграційні ініціативи у сфері безпеки і оборони. Адже Лондон останнім часом виступав найбільшим противником спроб надати нового поштовху європейській інтеграції у питаннях безпеки і оборони, проявом якого стала згадана активізація німецько-французької співпраці у цій сфері. Тепер, *після «Брезиту», такі заперечення більш не заважатимуть франко-німецьким інтеграційним ініціативам щодо СПБО.*

Другим фактором, що вплинув на майбутнє розвитку європейської безпеки, стало обрання *президентом США Дональда Трампа*, який у перших своїх заявах на посту глави держави *поставив під сумнів відданість Сполучених Штатів зобов'язанням перед європейськими членами НАТО* у рамках статті 5 Вашингтонського договору, а також назвав Північноатлантичний альянс «застарілою організацією».

Критика з боку американського президента не в останню чергу спричинена тим, що лише 5 із 28 членів Північноатлантичного альянсу витрачають мінімально необхідні 2% ВВП на оборону. При цьому саме офіційний Берлін є об'єктом основної критики з боку Вашингтона через найбільший серед усіх європейських країн диспаритет між економічним потенціалом і воєнними витратами. Як наслідок, керівництво ФРН визнає наявність проблеми у питаннях витрат на оборону, однак обіцяє збільшувати фінансування поступово. Так, витрати на оборону у 2017 році збільшилися до 1,2% ВВП із 1,08% в попередньому році, а до 2020 року заплановано вийти на 2% ВВП.

Незважаючи на свою справедливість, вищезгаданий ультиматум із боку нової американської адміністрації став неприємною несподіванкою для європейців. Позиція США викликала досить жорстку критику з боку європейських лідерів. Її консолідовану позицію оголосив давній прихильник ідеї єдиної європейської армії глава Європейської комісії Жан-Клод Юнкер, на думку якого Вашингтон плутає військову безпеку і безпеку як таку. Він навів факти, що на відміну від американців, ЄС витрачає набагато більше на гуманітарну допомогу і допомогу з розвитку. Тому, на думку Юнкера, об'єднана Європа не повинна піддаватися шантажу США щодо збільшення витрат на оборону.

У будь-якому разі, наведені вище причини змусили Європейський Союз впритул зайнятися проблематикою подальшої інтеграції країн-членів у сфері СПБО. Якщо раніше ці питання розглядалися в рамках неформальних зустрічей міністрів оборони країн-членів у кращому випадку раз на рік, останніми місяцями вони стали по-справжньому пріоритетними на всіх рівнях діяльності як керівних органів ЄС, так і власне країн-членів.

На початку вересня 2016 р. Ф.Могеріні висловила низку пропозицій щодо фактичного наповнення ідеї Глобальної стратегії ЄС. Перш за все, йшлося про *створення у Брюсселі штаб-квартири для управління європейськими бойовими групами* у випадку їх застосування, яка мала б з часом перетворитися у штаб-квартиру для управління усіма майбутніми операціями. Високий представник ЄС також оприлюднила пропозиції щодо *поєднання ресурсів країн ЄС, які необхідні для розвитку сектора безпеки і оборони*, зауваживши, що *це не передбачає створення європейської армії*.

У свою чергу, міністри оборони ФРН і Франції (країн, що стали локомотивом інтеграції у СПБО) 11 вересня 2016 року надіслали до Брюсселя власне бачення посилення співпраці у сфері оборони у рамках ЄС. Перш за все, було запропоновано *створити окрему штаб-квартиру, яка б керувала усіма операціями ЄС за кордоном*. На першому етапі із загальноєвропейського центру мають координуватися питання надання медичної допомоги, спільного використання транспортної авіації, обміну даними розвідки. Франко-німецькі ініціативи передбачали також повну бойову готовність спільних бойових тактичних груп, а також запровадження спільного бюджету на розробку і закупку транспортної авіації, супутників, БПЛА і кіберзасобів.

Водночас показовою деталлю цих пропозицій, що співпадало з позицією Могеріні, було *заперечення створення певної наднаціональної структури у формі загальноєвропейської армії*, йшлося лише про посилення співпраці між державами-членами ЄС. Це стало відображенням пануючих після «Брекзиту» у Європі настроїв про повернення подальшої співпраці в рамках ЄС у питаннях безпеки і оборони на міждержавний рівень, що виключає повну передачу повноважень на наднаціональний рівень.

Першим результатом таких інтеграційних ініціатив стало *утворення військового штабу ЄС* (Military Planning Conduct and Capability Facility). Хоча поки що він і не є класичним повноцінним військовим штабом, але відповідатиме за військові операції ЄС. На початковому етапі під його управління підпадають три операції Євросоюзу: цивільно-військова тренувальна місія в Малі; тренувальна місія в Центральноафриканській Республіці; тренувальна місія в Сомалі. Військові операції «Софія» у Середземномор'ї та «Атланта» поблизу Африканського рогу поки що залишаються поза його повноваженнями, але можуть перейти у майбутньому.

Логічним розвитком цих заходів стала підготовка Єврокомісією у листопаді 2016 р. пропозицій щодо посилення співпраці у сфері СПБО та їх обговорення на неформальному засіданні міністрів оборони країн-членів ЄС.

Паралельно із цим Європейський парламент своїм голосуванням 22 підтримав ще амбітнішу ідею - створення Європейського оборонного союзу.

Напрацювання Єврокомісії, Європарламенту, інших керівних органів вилилися у прийняття на грудневому 2016 р. засіданні Ради ЄС на рівні глав держав та урядів низки документів, об'єднаних у т.зв. «Зимовий пакет» з Європейської безпеки і оборони (2016 EU Security and Defense Winter Package). До нього увійшли: нові політичні цілі і наміри у сфері безпеки й оборони – План імплементації Глобальної стратегії ЄС з питань безпеки та оборони (Implementation Plan on Security and Defence); фінансові засоби, визначені в Європейському оборонному плані дій (European Defence Action Plan); комплект пропозицій з виконання Спільної декларації ЄС-НАТО (EU-NATO Joint Declaration).

У розвиток цих рішень 25 березня ц.р. лідери країн Євросоюзу прийняли **Римську декларацію**, яка містить зобов'язання започаткувати союз країн-членів ЄС, який допоможе створити більш конкурентоспроможну і інтегровану оборонну промисловість і зміцнить спільну безпеку і оборону у співпраці та взаємодоповнюваності з НАТО. А в оприлюдненій трохи раніше Європейською комісією **«Білій книзі» про майбутнє Європи**, що окреслювала основні виклики і можливості для Європи в найближче десятиліття, стверджувалося, що Європейський союз «повинен підтримувати свою безпеку», бо лише засобів «м'якої сили» недостатньо у часи, «коли сила може превалювати над законом».

7 червня ц.р. Єврокомісія провела громадське обговорення майбутнього розвитку сфери оборони Європейського Союзу, представивши **аналітичну доповідь з сценаріями подолання зростаючих загроз у сфері безпеки і оборони**, з якими стикається Європа, і зміцнення оборонних можливостей ЄС до 2025 року. Документ доповнювали конкретні пропозиції щодо запуску Європейського оборонного фонду, призначеного для ефективнішого витрачання країнами-членами Євросоюзу коштів на спільну обороноздатність.

Згадана доповідь пропонує **три можливих сценарії для майбутнього Європейської оборони.**

1. Сценарій «Співпраця у галузі безпеки і оборони» передбачає, що країни-члени будуть приймати рішення про необхідність співпраці у сфері безпеки і оборони на добровільних засадах і в залежності від конкретного випадку, в той час як ЄС продовжить доповнювати національні зусилля. Співпраця у сфері оборони посилиться, але участь Євросоюзу в найбільш складних операціях залишиться обмеженим. Новостворений Європейський оборонний фонд сприятиме розвитку деяких нових спільних можливостей, проте країни-члени будуть як і раніше в індивідуальному порядку

контролювати більшу частину розвитку оборонного потенціалу і закупівель. Співпраця між ЄС і НАТО збереже нинішній формат і структуру.

2. Більш амбітний сценарій «Колективна безпека і оборона» передбачає, що країни-члени об'єднують певні фінансові та операційні активи для зміцнення солідарності у питаннях оборони. ЄС також буде більш активно брати участь у захисті Європи як всередині Союзу, так і за його межами. Він гратиме більш значну роль у таких областях, як кібербезпека, захист кордонів і боротьба з тероризмом, і зміцнить вимір оборони і безпеки внутрішньої політики ЄС у енергетиці, охороні здоров'я, митних процедурах і космічних дослідженнях. Євросоюз і НАТО також розширять взаємне співробітництво і будуть здійснювати координацію по всьому спектру питань.

3. Найбільш амбітний сценарій «Спільна оборона і безпека» передбачає формування загальної оборони на основі Статті 42 Договору ЄС, яке дозволяє групі країн-членів вивести Європейську оборону на новий рівень. Відповідно до цього сценарію, **захист Європи стане відповідальністю ЄС і НАТО, що матиме взаємодоповнюючий характер.** Євросоюз зможе проводити високотехнологічні операції у сфері безпеки і оборони завдяки більш високому рівню інтеграції сил оборони країн-членів ЄС. Він буде підтримувати спільні програми в галузі оборони за допомогою Європейського оборонного фонду, а також створить спеціалізоване Європейське агентство з досліджень в області оборони. Це сприятиме становленню справжнього європейського оборонного ринку, здатного захистити свої ключові стратегічні компанії від зовнішнього поглинання.

Перераховані вище **сценарії не є взаємовиключними**; вони пояснюють три різних рівня устремлінь у питанні солідарності. При цьому обов'язковим є зміцнення Європейської безпеки, а країни-члени будуть приймати рішення і визначати рівень своїх прагнень у цій сфері за підтримки інститутів ЄС.

Як і очікувалося, подальші інтеграційні процеси у сфері СПБО Євросоюзу стали комбінацією запропонованих сценаріїв. Вони реалізувалися у вигляді **плану «постійного структурного співробітництва» (Permanent Structured Cooperation - PESCO)** країн ЄС у військово-політичній сфері, «зелене світло» якому лідери ЄС дали 22 червня ц.р. на саміті у Брюсселі. Можна стверджувати, що цей проект об'єднав затверджені раніше Єврокомісією Європейський план дій щодо оборони та План імплементації Глобальної стратегії ЄС. Він, зокрема, передбачає створення багатомільярдного оборонного фонду, у який із загального бюджету Євросоюзу для проведення досліджень і закупівлі військового обладнання буде виділено не менше 1,5 мільярда євро на рік. Кошти будуть спрямовані на розробку вертольотів, безпілотних літальних апаратів та низки інших видів озброєння. За словами представників ЄС, фонд може збільшити надходження до 5,5 мільярдів євро на рік після 2020 року. Важливо, що національні уряди будуть власниками всього обладнання. Крім того, план

потенційно дозволяє країнам-членам ЄС спільно запускати та нарощувати військові місії за кордоном.

Ключові деталі тісного військового партнерства між членами Євросоюзу мають бути узгоджені впродовж наступних трьох місяців.

Таким чином, *об'єднаній Європі вдалося за останній рік пройти шлях від окремих пропозицій щодо того, як активізувати співпрацю у сфері безпеки і оборони, до конкретних затверджених планів, які виглядають достатньо амбітними.*

У Європейському Союзі вже розпочалось переосмислення важливості самостійної здатності протистояти загрозам, *він отримав стратегічну автономію та підняв питання СПБО на найвищій щабель уваги - на рівень глав держав.* Крім прийняття політичних рішень, за перший рік імплементації Глобальної стратегії були зроблені певні практичні кроки щодо посилення цього безпеково-оборонного виміру в ЄС.

По-перше, було схвалено низку документів, об'єднаних в т.зв. «Зимовий пакет» з Європейської безпеки і оборони, які стали рамочними для прийнятого пізніше плану «постійного структурного співробітництва»

По-друге, Євросоюз посилив свої оборонні управлінські структури. Кроком у реалізації Глобальної стратегії ЄС стало створення військового штабу ЄС.

По-третє, створення військового штабу ЄС викликало експертні дискусії про створення власне «європейської армії». Сьогодні малоімовірно, що Євросоюз зробить такий крок. Формування «європейської армії» створює ризики розколу трансатлантичної єдності, адже не всі країни ЄС підтримують цю ідею, та й провести лінію розмежування між повноваженням ЄС і НАТО у сфері безпеки та оборони вкрай складно. Однак, окремі елементи спільної політики у сфері безпеки і оборони реалізуються у Євросоюзі вигляді бойових тактичних груп, а також ведуться експертні дискусії про можливість створення т.зв. «оборонного союзу» (що також було запропоновано Європарламентом у листопаді 2016 р.).

По-четверте, активізувалась співпраця між ЄС і НАТО, що також було передбачено Глобальною стратегією. Для Євросоюзу Альянс залишається опорою в Європі з точки зору протистояння воєнним загрозам, оскільки жодна країна-член ЄС не має достатніх військових можливостей. Підписана у червні 2016 року Спільна декларація ЄС-НАТО визначила напрямки цієї співпраці, які були у грудні 2016 року деталізовані у комплекті пропозицій ЄС. Однак цей пакет із 40 пропозицій щодо співпраці ЄС-НАТО є більше індикаторами, ніж запланованими заходами з розвитку співробітництва. Одним з вдалих прикладів співробітництва між ЄС та НАТО у сучасних умовах та нових викликах стало підписання у квітні 2017 р. країнами-членами ЄС та НАТО угоди про заснування у Гельсінкі Центру протидії гібридним загрозам.

По-п'яте, країни Євросоюзу змушені переглянути національні оборонні витрати. Низка країн вже заявили про збільшення оборонних

витрат, наприклад Словаччина – під час візиту в США 8 травня 2017 року словацький міністр закордонних справ М.Лайчак запевнив свого американського колегу, що збільшення оборонних витрат вже закладене в плани реформування національної армії.

Україна та СПБО Європейського Союзу

Для України розвиток автономних європейських оборонних структур відкриває можливість для додаткового поглиблення співпраці із ЄС і паралельного посилення обороноздатності. Таке співробітництво є взаємовигідним процесом, під час якого Україна робить свій внесок у безпеку Євроатлантичного регіону, а з іншого боку, в процесі навчань і тренувань отримує необхідний досвід.

Розглядаючи перспективи поглиблення співробітництва між Україною та ЄС у сфері СПБО, треба брати до уваги, що Глобальна стратегія ЄС із зовнішньої і безпекової політики містить важливий напрям – «працювати з ключовими партнерами, державами і регіональними об'єднаннями, які поділяють погляди ЄС». За цим критерієм Україна є важливим партнером Євросоюзу на Сході. У стратегії наша держава відзначена у розділі «Європейська система безпеки», у контексті протидії агресії Росії, що підтверджує її ключову важливість для безпеки ЄС та визначає перспективність такого виміру співпраці.

Отже, власне партнерський підхід до подальшого розвитку співпраці України з ЄС у сфері зовнішньої політики і безпеки демонструє, що це має бути вулиця із двостороннім рухом. У цій співпраці можна **виділити три напрями:**

взаємодія України і ЄС у міжнародному і регіональному вимірах заради спільної безпеки;

допомога ЄС у зміцненні стійкості і безпеки України;

внесок України у безпеку Європи.

Очевидно, що в подальшому **міжнародний і регіональний виміри** співпраці України і ЄС спиратимуться на всебічну підтримку України Євросоюзом у питаннях, що стосуються суверенітету, територіальної цілісності, захисту національних інтересів, безпеки держави і людини. Зі свого боку, Україна має підтримувати політику ЄС, дотримуватись європейських цінностей та стати їхнім провідником у регіональному вимірі, перш за все в рамках Чорноморського регіону та формату Східного партнерства.

Співпраця Україна-ЄС може розвиватись як у широкому масштабі, так і в рамках окремих ініціатив. Глобальна стратегія ЄС, надає можливості розвивати ініціативне співробітництво, наприклад між Вишеградською групою і Україною, або країнами Чорноморського регіону в цілому, у широкому спектрі питань, що стосуються безпеки, протидії злочинності, тероризму, обміну інформацією з безпекових питань.

Допомога ЄС у зміцненні стійкості і безпеки України. Сьогодні триває реалізація Адміністративної угоди, укладеної у грудні 2015 року між Міністерством оборони України та Європейським оборонним агентством. Цей рамковий документ дозволив створити юридичні рамки для практичного співробітництва між підприємствами оборонно-промислового комплексу України та країнами-членами Агентства, а також залучення до його відповідних програм і проектів.

З огляду на військову агресію Росії проти України, наша держава внесла на розгляд європейської сторони пропозицію щодо започаткування в Україні Консультативної місії ЄС (КМЄС) у рамках СПБО. Діяльність місії різноманітна і включає консультаційну підтримку щодо розробки стратегічних документів та законопроектів, матеріально-технічну допомогу, координацію донорської допомоги в Україні у сфері реформи правоохоронних органів і навіть пошук коштів для реалізації реформ. Бюджет місії щороку збільшується і на період з 1 грудня 2016 року до 30 листопада 2017 року склав 20,8 млн. євро.

Ключовими партнерами місії є МВС, Національна поліція, Генпрокуратура, НАБУ, САП, СБУ, Державна прикордонна служба, Державна фіскальна служба. Місія також працює з Національним агентством з питань запобігання корупції, Агентством з розшуку та менеджменту активів, Мін'юстом та профільними комітетами ВР. Загалом українські партнери місії задоволені роботою з нею. Найбільш успішним можна назвати співпрацю КМЄС з Державною прикордонною службою і НАБУ.

Важливим є продовження функціонування і навіть розширення напрямків діяльності Консультативної місії ЄС в Україні з кінцевою метою охоплення усіх сфер безпеки держави і суспільства. КМЄС могла б відкрити нові напрямки допомоги Україні, і в першу чергу з питань захисту критичної інфраструктури, інформаційної безпеки, протидії нелегальній міграції і тероризму, громадського контролю за сектором безпеки.

Першочерговим *внеском України до безпеки Європи* є зміцнення власної обороноздатності і стримування російської агресії на своїх східних кордонах. Втім, враховуючи фактори географічного розташування України, розуміння нею ситуації у Східній Європі, набутий у протистоянні російській агресії досвід, вироблені механізми протидії гібридним загрозам, у майбутньому Україна мала б стати учасником зовнішньополітичної і безпекової діяльності ЄС, брати участь у місіях та операціях ЄС, як це зараз роблять, наприклад, Швейцарія і Норвегія.

Сьогодні ж наша держава бере участь у військових та цивільних операціях та місіях ЄС, в реалізації ініціативи з формування бойових тактичних груп Євросоюзу, надає свою транспортну авіацію для використання в інтересах Євросоюзу.

Яскравим прикладом такої співпраці є запланована участь України у Вишеградській бойовій тактичній групі у 2019р. Окрім того, у першому

півріччі 2016 р. підрозділи ЗСУ брали участь у чергуванні бойової тактичної групи ЄС «Хелброк».

У разі створення «оборонного союзу ЄС», Україна має потенційну перспективу приєднатися до нього як партнер. Враховуючи, що однією із складових концепції «оборонного союзу ЄС» розглядається розвиток спільного оборонно-промислового комплексу Україна могла б тут стати суттєви контрибутором. Цінність потенційного вкладу України формується на основі практичних напрацювань за більше ніж трирічний період війни з російськими військами та підтримуваними ними сепаратистськими угрупованнями на сході України, а також наявною оборонно-промисловою базою за різними секторами – від авіа- і судно-будування до новітніх технічних розробок з ведення розвідки, управління вогнем і підрозділами.

Неоціненним є досвід нашої держави у нейтралізації застосування принципів гібридної війни та виявленні і ліквідації гібридних загроз. У більш широкому сенсі стратегічних комунікацій Україна могла б надати досвід збереження єдності країни та нейтралізації спроб зовнішнього агресора провокування масових протестів, соціальних бунтів і внутрішніх протистоянь в умовах наявності великої кількості внутрішньо переміщених осіб.

З іншого боку, Україна могла б домагатися від Брюсселя *залучення її до процесів формування європейської безпекової політики* з правом дорадчого голосу, (що передбачається Угодою про асоціацію). Це сприяло б інтеграції України до системи прийняття політичних рішень в ЄС, підвищувало її відповідальність за європейську безпеку та стало б вагомим кроком на шляху інтеграції нашої держави до Євросоюзу.

Питання безпеки змогли б зіграти позитивну роль у становленні України як лідера Східного партнерства (СхП). У цьому контексті важливим є висунення конкретних пропозицій на наступному П'ятому саміті цієї організації (відбудеться у листопаді 2017 р.) по всьому спектру проблем, які відносяться до компетенції СхП, у тому числі у безпековому вимірі, сферах внутрішньої безпеки і правосуддя, енергетичної безпеки, інфраструктури та транспорту, торгівлі.

Під час саміту очікуються певні трансформації СхП, підсумком яких має стати підвищення уваги до країн, що обрали тісне партнерство з ЄС (Україна, Грузія, Молдова). У цьому контексті важливо визначити наступні цілі партнерства нашої держави з Євросоюзом, які б не обмежувалися нормами чинних нині документів.

Висновки

Одною з головних цілей ухвалення Євросоюзом нової Глобальної стратегії із зовнішньої та безпекової політики було перетворення його з регіональної організації на глобального гравця у сфері безпеки. Однак цей процес було суттєво ускладнено внутрішніми ЄС («Брекзит») та зовнішніми

(висловлений сумнів нової американської адміністрацією щодо відданості США гарантіям у рамках НАТО через невиконання європейськими партнерами Альянсу зобов'язанням стосовно оборонних витрат) факторами.

Ці причини змусили Європейський Союз впритул зайнятися проблематикою подальшої інтеграції країн-членів у сфері СПБО та здійснити конкретні кроки щодо більш тісної інтеграції країн-членів у сфері безпеки і оборони. В результаті, останній рік став визначальним щодо таких заходів, вони стали по-справжньому пріоритетними на всіх рівнях діяльності як керівних органів ЄС, так і власне країн-членів.

Результатом цих заходів стало переосмислення ЄС важливості забезпечення здатності протистояти загрозам самостійно, та перенесення безпеково-оборонних питань на рівень глав держав.

Практичним втіленням таких підходів стало ухвалення «Зимового пакету» з Європейської безпеки і оборони, який став основою прийнятого пізніше плану «постійного структурного співробітництва». Передбачений цим планом оборонний фонд, у який із загального бюджету Євросоюзу для проведення досліджень і закупівлі військового обладнання буде виділено не менше 1,5 мільярда євро на рік, призначений для проведення досліджень у сфері СПБО і закупівлі військового обладнання, власником якого будуть національні уряди країн-членів.

Важливим кроком стало також посилення Євросоюзом своїх оборонних управлінських структур за рахунок створення військового штабу ЄС.

Дискусія навколо інтеграції країн-членів Євросоюзу у безпековій та оборонній сфері свідчить, що утворення загальноєвропейської армії сьогодні малоймовірно через ризики розколу трансатлантичної єдності. Однак, експертні дискусії про можливість створення т.зв. «оборонного союзу», продовжуються вести, що на майбутнє таку перспективу повністю не виключає.

Практичні кроки щодо інтеграції ЄС у сфері безпеки та оборони позитивно вплинули на активізацію співпраці між ЄС і НАТО. Підписана у червні 2016 року Спільна декларація ЄС-НАТО визначила напрямки цієї співпраці, які були деталізовані у «Зимовому пакету» у грудні 2016 р.

Ще одним результатом імплементації Глобальної стратегії ЄС став рух щодо перегляду країнами-членами своїх оборонних витрат, про що вже заявили декілька держав.

Для України розвиток автономних європейських оборонних структур відкриває можливість для додаткового поглиблення співпраці із ЄС і паралельного посилення обороноздатності.

Головними напрямками такої співпраці є взаємодія України і ЄС у міжнародному і регіональному вимірах заради спільної безпеки; допомога ЄС у зміцненні стійкості і безпеки України; внесок України у безпеку Європи.

Враховуючи, що головний акцент у реалізації СПБО Євросоюз робить на «м'якій силі», для України сьогодні найважливішою є його допомога щодо

зміцнення стійкості та обороноздатності нашої держави у формі Консультативної місії ЄС. Важливим є продовження функціонування і розширення напрямків діяльності цієї місії з кінцевою метою охоплення усіх сфер безпеки країни і суспільства.

З іншого боку, головним внеском України до безпеки Європи є зміцнення власної обороноздатності і стримування російської агресії на своїх східних кордонах. Крім того, Україна участь у військових та цивільних операціях та місіях ЄС, в реалізації ініціативи з формування бойових тактичних груп Євросоюзу, надає свою транспортну авіацію для використання в інтересах ЄС.

Існує також перспектива приєднання України як партнера до «оборонного союзу ЄС», у разі його створення, зокрема стати контрибутором у розвиток спільного оборонно-промислового комплексу, формування структур боротьби з гібридними загрозами тощо.

Будучи лідером Східного партнерства, Україна могла б використати безпекову проблематику щодо закріплення цього статусу. У цьому контексті важлива підготовка до наступного саміту цієї ініціативи, що вимагає від нашої держави ретельної підготовки відповідних пропозицій, серед яких могло б бути звернення до ЄС щодо залучення України до процесів формування європейської безпекової політики з правом дорадчого голосу.

Рекомендації

1. Міністерству закордонних справ України уважно відстежувати інтеграційні процеси, які відбуваються в Європейському Союзі у сфері СПБО, особливо стосовно прийняття конкретних рішень щодо тісного військового партнерства між країнами-членами у рамках плану «постійного структурного співробітництва».

2. Кабінету Міністрів України ініціювати вивчення можливостей приєднання України до проектів ЄС у сфері СПБО, затверджених на виконання плану «постійного структурного співробітництва», у рамках Угоди про асоціацію між Україною та Євросоюзом.

3. ДК «Укроборонпром», враховуючи інтеграційні процеси у ЄС у сфері військового виробництва, активізувати військово-промислове співробітництво з Євросоюзом з метою поступової інтеграції українського ОПК до спільного оборонно-промислового комплексу ЄС.

4. Кабінету Міністрів України, Міністерству закордонних справ забезпечити продовження функціонування Консультативної місії ЄС в Україні та запропонувати Європейському Союзу розширити її мандат з кінцевою метою охоплення якомога більших сфер безпеки держави і суспільства.

5. Міністерству закордонних справ України при проведенні консультацій щодо співробітництва з Європейським Союзом у сфері СПБО акцентувати увагу на важливості підтримки України у протистоянні агресії з боку Росії і наданні їй фінансової і технічної допомоги у вирішенні проблем тимчасово-переселених осіб та жителів зони конфлікту, щоб попередити притік біженців. Водночас наголошувати на готовності України і надалі підтримувати політику ЄС на міжнародній арені, бути провідником європейських цінностей у регіональному вимірі, а також на внеску нашої держави у справу забезпечення європейської безпеки.

6. Міністерству закордонних справ у контексті підготовки до 5-го Саміту Східного партнерства ЄС підготувати та запропонувати нові ініціативи у безпековій сфері, зокрема щодо створення в рамках СхП міжурядової платформи з питань безпеки, центрів протидії гібридній війні, кібербезпеки та інформаційної безпеки тощо.

7. Міністерству оборони України продовжити військову співпрацю з ЄС, розширюючи участь українських спеціалістів і підрозділів, особливо тих, які мають бойовий досвід, у місіях та операціях Євросоюзу.

Відділ проблем зовнішньої політики та міжнародної безпеки
(*О.С. Александров*)